

Krzysztof Koleda
(Archiwum Państwowe w Poznaniu)

130 lat urzędów stanu cywilnego w Wielkopolsce (organizacja, zasób, warunki przechowywania)

1 października 1874 r. wprowadzono w Królestwie Pruskim obowiązek urzędowego rejestrowania urodzeń, małżeństw i zgonów. Podstawę prawną stanowiła Ustawa z 9 marca 1874 r. o prowadzeniu rejestrów stanu cywilnego i zawieraniu małżeństw¹. Zgodnie z jej zapisami, rejestrację urodzeń, małżeństw oraz zgonów mogli prowadzić wyłącznie powołani do tego urzędnicy państwowi, zwani urzędnikami stanu cywilnego (Standesbeamte) w formie wpisów do przeznaczonych do tego celu rejestrów. W gminach miejskich funkcję urzędnika stanu cywilnego sprawowali z urzędu burmistrzowie. Zostali oni również upoważnieni do przekazania swoich uprawnień innemu członkowi zarządu gminy. Dopuszczono także możliwość wyznaczenia na stanowisko urzędnika stanu cywilnego osoby spoza członków zarządu gminy. W tym przypadku powołania, za zgodą zainteresowanego dokonywał na wniosek zarządu gminy Nadprezydent Rejencji. Zabronione było powierzanie funkcji urzędnika stanu cywilnego duchownym. Gmina miejska stanowiła zasadniczo jeden obwód stanu cywilnego. W uzasadnionych przypadkach większe gminy mogły zostać podzielone na kilka obwodów. Decyzja o powołaniu większej liczby obwodów w gminie wymagała zgody Nadprezydenta Rejencji. W przypadku gmin wiejskich ustalenie granic obwodów oraz powołanie urzędników stanu cywilnego odbywało się na wniosek miejscowych władz, zatwierdzony przez Nadprezydenta Rejencji. Dopuszczono możliwość tworzenia jednego obwodu dla kilku gmin wiejskich jak również podział gminy na kilka obwodów.

Urzędników stanu cywilnego mianowano do odwołania. Każdy urzędnik stanu cywilnego musiał posiadać przynajmniej jednego zastępcę. Nominacja osoby powołanej z urzędu wygasła wraz z utratą piastowanej przez nią funkcji (np. burmistrza). Utrzymaniem urzędnika stanu cywilnego obciążone zostały gminy. W przypadku, kiedy obwód stanu cywilnego obejmował kilka gmin, każda z nich ponosiła koszty proporcjonalnie do ilości mieszkańców. Wszystkie formularze niezbędne do prowadzenia rejestrów dostarczane były przez Państwo bezpłatnie. Każdy urzędnik stanu cywilnego zobowiązany był do prowadzenia trzech osobnych rejestrów (urodzeń, małżeństw oraz zgonów) w dwóch egzemplarzach. Wpisów do rejestru należało dokonywać pod kolejnymi numerami w obrębie roku kalendarzowego. Zabronione było używanie skrótów, a istotne liczby należało wpisywać również słownie. Każdy prawidłowo sporządzony na podstawie zgłoszenia ustnego lub oświadczenia wpis powinien zawierać dane dotyczące: miejsca i daty wpisu, osoby zgłaszającej, uwagę o potwierdzeniu tożsamości zgłaszającego, uwagę o tym, że wpis został zgłaszającemu odczytany i przez niego zatwierdzony, podpis zgłaszającego a jeśli nie umiał on lub nie mógł się podpisać, znak odręczny lub podanie przyczyny, dla której nie mógł złożyć podpisu oraz podpis urzędnika stanu cywilnego. Wpis dokonany na podstawie zgłoszenia

---

¹ Gesetz über die Beurkundung des Personenstandes und die Form der Eheschließung; Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preußischen Staaten Nr 7; 1874.

pisemnego musiał zawierać dane dotyczące: miejsca i daty wpisu oraz potwierdzenie w formie podpisu urzędnika stanu cywilnego. Dla każdego wpisu do rejestru należało tego samego dnia wykonać kopię w rejestrze dodatkowym (Nebenregister).

Zgłoszenia urodzenia dziecka należało dokonać najpóźniej w ciągu tygodnia. Obowiązek ten spoczywał w kolejności na: ojcu dziecka, akuszerce obecnej przy porodzie, lekarzu obecnym przy porodzie, innych osobach obecnych przy porodzie, osobie, w której mieszkaniu odbył się poród oraz matce o ile pozwalał jej na to stan zdrowia. W przypadku porodów mających miejsce w izbach porodowych, szpitalach i więzieniach obowiązek zgłoszenia spoczywał na kierownictwie danej placówki. Wpis do rejestru urodzeń zawierał dane dotyczące: osoby zgłaszającej, miejsca, dnia oraz godziny urodzenia, płci dziecka, imion dziecka oraz imion, nazwisk, religii, zawodu i miejsca zamieszkania rodziców. W przypadku porodów bliźniąt oraz mnogich zalecano szczególnie dokładne sporządzanie wpisów, tak aby przejrzysta była kolejność w czasie poszczególnych narodzin. W przypadku dzieci, które urodziły się martwe lub zmarły w czasie porodu zgłoszenie musiało nastąpić najpóźniej w dniu następnym. Wpisów dokonywano wówczas jedynie w rejestrze zgonów. Każda osoba, która znajdzie nowonarodzone dziecko, została zobowiązana do zgłoszenia tego faktu w najbliższej placówce policji najpóźniej w dniu następnym. Funkcjonariusze policji powinni dokonać ustaleń dotyczących czasu, miejsca i okoliczności znalezienia dziecka a następnie przekazać je urzędnikowi stanu cywilnego w celu dokonania wpisu do rejestru.

Zawarcie małżeństwa powinno zostać poprzedzone zapowiedzią i mogło nastąpić jedynie przed urzędnikiem tego obwodu na terenie którego mieszka lub przebywa jedno z narzeczonych. Wyboru urzędnika spośród kilku upoważnionych dokonywali sami narzeczeni. Jeśli w ciągu sześciu miesięcy po ogłoszeniu zapowiedzi nie doszło do zawarcia małżeństwa musiały one zostać powtórzone. Małżeństwo uważano za zawarte, kiedy narzeczeni w obecności dwóch pełnoletnich świadków oraz przed urzędnikiem stanu cywilnego osobiście oświadczą wolę wstąpienia w związek małżeński ze sobą, oświadczenie to zostanie wpisane do rejestru ślubów oraz potwierdzone przez narzeczonych i urzędnika stanu cywilnego. Uroczystości religijne zawarcia małżeństwa mogły odbyć się dopiero po dokonaniu odpowiedniego wpisu w rejestrze ślubów. Za złamanie tego zakazu groziły sankcje przewidziane w kodeksie karnym.

Każdy przypadek zgonu należało najpóźniej następnego dnia zgłosić urzędnikowi stanu cywilnego tego obwodu, w którym zgon nastąpił. Obowiązek ten spoczywał na głowie rodziny lub wdowie, a jeśli taka osoba nie istniała lub nie mogła dokonać zgłoszenia na właścicielu mieszkania lub domu w którym zgon miał miejsce. Rejestracja zgonów w szpitalach, więzieniach oraz jednostkach wojskowych następowała na podstawie pisemnego zgłoszenia właściwych władz. Wpis do rejestru powinien zawierać dane dotyczące: osoby zgłaszającej, miejsca, dnia i godziny zgonu, imiona, nazwisko, religię, wiek, zawód, miejsce zamieszkania oraz miejsce urodzenia zmarłego, imiona i nazwisko małżonka osoby zmarłej lub uwagę, że osoba zmarła była samotna, imiona, nazwiska, zawody i miejsce zamieszkania rodziców zmarłego. Pogrzeb osoby zmarłej mógł odbyć się dopiero po dokonaniu wpisu do rejestru. W przypadku, kiedy pogrzeb odbył się niezgodnie z zapisami ustawy, wpisu do rejestru można było dokonać dopiero po zbadaniu sprawy przez właściwe władze.

Niedopełnienie obowiązku zgłoszenia urodzenia lub zgonu podlegało karze grzywny do 150 marek lub pozbawienia wolności. Dokonanie wpisu do rejestru oraz sporządzenie odpisu do celów chrztu lub pogrzebu nie podlegało opłacie. Za udostępnienie rejestru do wglądu pobierano opłatę w wysokości pół marki za każdy rocznik, przy czym maksymalna opłata nie mogła być wyższa niż jedna i pół marki. Ustawa przewidywała zwolnienie od wszelkich opłat dla osób niemających. Po zakończeniu roku kalendarzowego urzędnik stanu cywilnego miał obowiązek zamknięcia każdego rejestru. Informację o liczbie dokonanych w rejestrach wpisów oraz rejestry dodatkowe przekazywano zarządowi gminy. Po sprawdzeniu zgodności danych przekazanych przez urzędnika stanu cywilnego z zapisami w rejestrze dodatkowym, rejestr ten oddawano właściwemu terytorialnie sądowi na przechowanie.

Zgodnie z Ustawą władze poszczególnych rejencji wydały odpowiednie akty wykonawcze. 17 września 1874 r. ukazało się rozporządzenie Nadprezydenta Rejencji Poznańskiej² a 18 września 1874 r. – Nadprezydenta Rejencji Bydgoskiej³. Określały one siedziby i granice obwodów oraz nazwiska urzędników stanu cywilnego i ich zastępców dla całej rejencji. Inne rozwiązania przyjęły władze Rejencji Kwidzyńskiej, które wydały osobne rozporządzenia dla każdego powiatu. Wykaz obwodów stanu cywilnego, urzędników i ich zastępców dla powiatu złotowskiego (Kreis Flatow) ukazał się 16 września 1874 r.⁴ a dla powiatu waleckiego (Kreis Dt Krone) 19 września 1874 r.⁵ Ogółem na terenie podległym obecnie nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu utworzono w 1874 r. 236 obwodów urzędu stanu cywilnego. Najwięcej tego typu jednostek powstało w ówczesnym powiecie złotowskim (Kreis Flatow) – 34, waleckim (Kreis Dt Krone) – 30, poznańskim (Kreis Posen) – 23 i szamotulskim (Kreis Samter) – 22. W całej Rejencji Poznańskiej utworzono w sumie 272 obwoły urzędów stanu cywilnego a w Rejencji Bydgoskiej – 171. Powstała w 1874 r. struktura okazała się bardzo nietrwała. Tylko w następnych pięciu latach likwidacji lub przeniesieniu do innej miejscowości uległy 24 urzędy, czyli średnio co dziesiąty. Dotyczyło to głównie obwodów wiejskich posiadające swoje siedziby w miastach. W latach 1875-1878 zlikwidowano obwoły wiejskie w: Buku, Czempiniu, Gnieźnie (zlikwidowano jeden z dwóch obwodów wiejskich), Grodzisku Wielkopolskim, Lwówku, Murowanej Goślinie, Nowym Tomyślu, Pniewach, Powidzu, Poznaniu (zlikwidowano jeden z dwóch obwodów wiejskich), Rakoniewicach, Sierakowie, Stęszewie, Śremie, Środzie Wielkopolskiej i Zaniemyślu. Niemal corocznie dokonywane zmiany podziału na obwoły urzędu stanu cywilnego trwały aż do połowy lat 30-tych XX wieku. Proces ten nie osłabił nawet w czasie I wojny światowej.

13 listopada 1935 r. Wojewoda Poznański wydał zarządzenie dostosowujące z dniem 1 stycznia 1936 r. podział na obwoły urzędu stanu cywilnego

---

² Extra Beilage zum Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Posen; Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Posen 1874.

³ Extra Blatt des Amtsblatts der Königlichen Regierung zu Bromberg; Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Bromberg 1874.

⁴ Außerordentliche Beilage zum Amtsblatt No 37 der Königlichen Regierung zu Marienwerder; Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Marienwerder No 37 1874.

⁵ Extra Blatt zum Amtsblatt Nro 37 der Königlichen Regierung zu Marienwerder; Amtsblatt der Königlichen Regierung zu Marienwerder No 37 1874.

do obowiązującego podziału na gminy miejskie oraz zbiorowe gminy wiejskie⁶. Likwidacji uległy wówczas 82 urzędy stanu cywilnego a w ich miejsce powołano 33 nowe jednostki. Ogólna liczba urzędów na terenie podległym obecnie nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu spadła wówczas z 225 do 176. Zarządzenie Wojewody Poznańskiego częściowo odtwarzało strukturę urzędów stanu cywilnego jaka powstała w 1874 r. Ponownie bowiem wiele miast stało się siedzibami dwóch obwodów (miejskiego i wiejskiego). Sytuacja taka powstała w: Buku, Czempiniu, Grodzisku Wielkopolskim, Lwówku, Łobzenicy, Murowanej Goślinie, Nowym Tomyślu, Obornikach Wielkopolskich (utworzono tam dwa obwody wiejskie: Oborniki Wielkopolskie-Północ i Oborniki Wielkopolskie-Południe), Opalenicy, Pniewach, Stęszewie, Swarzędzu, Szamotułach, Ujściu, Wągrowcu (utworzono tam dwa obwody wiejskie: Wągrowiec-Północ i Wągrowiec-Południe), Wronkach oraz Wysokiej. Ustalona w 1936 r. struktura przetrwała bez większych zmian do końca II wojny światowej. Podkreślić należy, że wszystkie opisane wcześniej zmiany struktury urzędów stanu cywilnego dotyczyły jedynie terenu b. zaboru pruskiego. Zupełnie inaczej kwestie związane z rejestracją urodzeń, małżeństw i zgonów wyglądały na terenie wschodniej Wielkopolski czyli w byłym zaborze rosyjskim. Obowiązywał tam ciągle system ksiąg metrykalnych prowadzonych w parafiach. W okresie międzywojennym sprawy rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów nie zostały bowiem ujednoczone. Zachowano systemy odziedziczone po państwach zaborczych. Po zajęciu Polski niemieckie władze okupacyjne wprowadziły w 1940 r. obowiązek rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów również na terenie byłego zaboru rosyjskiego. Założone wówczas rejestry prowadzono do końca 1944 r.

Po zakończeniu II wojny światowej jednolity obowiązek urzędowej rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów wprowadzono na terenie całego kraju. Podstawę prawną stanowił Dekret z dnia 25 września 1945 r. Prawo o aktach stanu cywilnego⁷. Zgodnie z przepisami dekretu z dniem 1 stycznia 1946 r. każda gmina miejska oraz każda gmina wiejska stawała się osobnym obwodem urzędu stanu cywilnego. W wyjątkowych przypadkach, z uwagi na liczbę ludności zamieszkującej dany obszar, dopuszczano możliwość podziału jednej gminy na dwa lub więcej obwodów jak również łączenie dwóch lub więcej gmin w jeden obwód. Na terenie podległym obecnie nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu dostosowywanie struktury urzędów stanu cywilnego do przepisów Dekretu polegało z jednej strony na powoływaniu urzędów na terenie byłego zaboru rosyjskiego, a z drugiej strony na dostosowywaniu sieci urzędów istniejących na tzw. Ziemiach Odzyskanych (powiaty: wałecki, złotowski oraz częściowo trzcianecki i pilski) do ówczesnego podziału administracyjnego. W sumie w latach 1945-1946 powołano 57 nowych urzędów stanu cywilnego. W tym samym czasie likwidacji uległo 20 urzędów. Ogólna liczba urzędów stanu cywilnego na terenie podległym obecnie nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu wzrosła wówczas do 202.

Zgodnie z przepisami dekretu w każdym obwodzie urzędu stanu cywilnego należało powołać jednego urzędnika stanu cywilnego i co najmniej jednego jego zastępcę. Urzędnikiem stanu cywilnego w gminie był z urzędu wójt, burmistrz lub

---

⁶ Zarządzenie Wojewody Poznańskiego z dnia 13 listopada 1935 r. w sprawie zmiany obwodów Urzędu Stanu Cywilnego we Województwie Poznańskim; Poznański Dziennik Wojewódzki Nr 47, poz. 835.

⁷ Dekret z dnia 25 września 1945 r. Prawo o aktach stanu cywilnego; Dz. U. Nr 48 poz. 272.

prezydent miasta. Dekret dopuszczał możliwość wyznaczenia przez władze gminy innej osoby na stanowisko urzędnika stanu cywilnego ale jedynie spośród członków zarządu gminy. Nadzór nad urzędami stanu cywilnego z ramienia Ministra Administracji Publicznej sprawowali wojewodowie. W przepisach dekretu zachowano zasadę prowadzenia ksiąg stanu cywilnego w dwóch egzemplarzach. Egzemplarz pierwszy zwany księgą miejscową pozostawiano po zamknięciu księgi w urzędzie. Egzemplarz drugi, czyli księgę wtóropisów, należało po zamknięciu przekazać do archiwum właściwego terytorialnie sądu grodzkiego⁸. Po likwidacji w 1950 r. sądów grodzkich obowiązek przechowywania wtóropisów ksiąg stanu cywilnego przekazano urzędom stanu cywilnego w miastach będących siedzibami władz powiatu. One z kolei wtóropisy własnych ksiąg oddawały na przechowanie do archiwum Urzędu Wojewódzkiego.

W 1954 r. przeprowadzono reformę podziału administracyjnego państwa⁹. W miejsce dotychczasowych gmin i gromad utworzono nowe gromady, stanowiące jednostki podziału administracyjnego wsi. Z obszaru gromady można było wyłączyć osiedle liczące co najmniej 1000 mieszkańców, które stanowiło osobną jednostkę podziału administracyjnego. Organami władzy państwowej w gromadach i osiedlach były rady narodowe wybierane na okres lat trzech. Dekretem z dnia 8 czerwca 1955 r.¹⁰ zdecydowano o ponownej reorganizacji sieci urzędów stanu cywilnego. Zgodnie z jego zapisami każda gromada, osiedle, miasto oraz w większych miastach każda dzielnica miała stanowić odrębny obwód urzędu stanu cywilnego. Na terenie podległym obecnie nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu utworzono wówczas 321 nowych urzędów. Wtedy także likwidacji uległ istniejący od 1874 r. Urząd Stanu Cywilnego w Poznaniu. W jego miejsce utworzono 5 osobnych urzędów (Poznań-Stare Miasto, Poznań-Nowe Miasto, Poznań-Jeżyce, Poznań-Grunwald, Poznań-Wilda). Istniały one do roku 1975. W sumie liczba urzędów na terenie podległym obecnie nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu wzrosła wówczas do 511. Rozwiązanie takie nie okazało się trwałe i po dwóch latach przystąpiono do łączenia obwodów stanu cywilnego w większe jednostki. Do końca 1960 r. na terenie podległym obecnie nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu zlikwidowano w ten sposób 348 urzędów a ich liczba spadła do 164. Powstała wówczas struktura przetrwała bez większych zmian do początków lat siedemdziesiątych XX w., kiedy to w związku z kolejną reformą podziału administracyjnego państwa¹¹, dotychczasowe gromady i osiedla zastąpione zostały przez gminy. Likwidacji uległy wtedy urzędy w miejscowościach, które nie stały się siedzibami władz gminy. Kolejne zmiany w strukturze terytorialnej urzędów przeprowadzono w latach 1975-1976. W związku z likwidacją niektórych gmin (w tym gmin wiejskich w Grodzisku Wielkopolskim, Nowym Tomysłu, Rogoźnie oraz Środzie Wielkopolskiej) zlikwidowane zostały działające na ich

⁸ Rozporządzenie Ministrów Administracji Publicznej i Sprawiedliwości z dnia 24 listopada 1945 r. w sprawie wykonania prawa o aktach stanu cywilnego oraz przepisów wprowadzających to prawo; Dz. U. Nr 54 poz. 304.

⁹ Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o reformie podziału administracyjnego wsi i powołaniu gromadzkich rad narodowych; Dz. U. Nr 43 poz. 191; Ustawa z dnia 25 września 1954 r. o osiedlach i radach narodowych osiedli; Dz. U. Nr 43 poz. 192.

¹⁰ Dekret z dnia 8 czerwca 1955 r. Prawo o aktach stanu cywilnego; Dz. U. Nr 25 poz. 151.

¹¹ Ustawa z dnia 29 listopada 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych; Dz. U. Nr 49 poz. 312.

terenie urzędy. Zarządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z 27 lutego 1976 r.¹² urzędy stanu cywilnego zostały zobowiązane do przekazywania do właściwego terytorialnie archiwum państwowego ksiąg stanu cywilnego po upływie 100 lat od zamknięcia księgi.

Ostatnie zmiany w strukturze urzędów stanu cywilnego na terenie objętym nadzorem Archiwum Państwowego w Poznaniu miały miejsce w roku 1996, kiedy wraz z utworzeniem nowej jednostki administracyjnej (gminy) w Powidzu utworzono urząd stanu cywilnego oraz w roku 1998, kiedy zlikwidowany został Urząd Stanu Cywilnego Wągrowiec-gmina. Obecnie na terenie podległym nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu istnieją 143 urzędy stanu cywilnego. Podstawą ich działania jest Ustawa z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego¹³. Zgodnie z art. 23 Ustawy od dnia 1 marca 1987 r. księgi stanu cywilnego prowadzone są w jednym egzemplarzu. Kwestie związane z przechowywaniem, zabezpieczaniem, konserwacją oraz przekazywaniem akt stanu cywilnego do archiwów państwowych reguluje Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r.¹⁴ Nakłada ono na kierowników urzędów obowiązek przekazania do właściwego archiwum państwowego ksiąg stanu cywilnego wraz z aktami zbiorowymi po upływie 100 lat od zamknięcia księgi.

Ogółem w urzędach stanu cywilnego na terenie podległym nadzorowi Archiwum Państwowego w Poznaniu przechowuje się obecnie ponad 3360 mb. materiałów archiwalnych. Największym urzędem pod względem wielkości zasobu jest urząd stanu cywilnego w Poznaniu. W jego archiwum zgromadzono ponad 860 mb. materiałów archiwalnych. Poza tym w trzech urzędach (Gniezno, Konin, Śrem) przechowywany jest zasób liczący ponad 100 mb. Zasób ośmiu urzędów mieści się w granicach 50 – 100 mb.¹⁵ Najmniejsze pod względem wielkości zasobu urzędy przechowują mniej niż 5 mb. materiałów archiwalnych¹⁶.

Z punktu widzenia nadzoru archiwalnego urzędy stanu cywilnego należy zaliczyć do jednostek najbardziej „zdyscyplinowanych”. Do wyjątkowych należą przypadki, w których nie przestrzega się obowiązku przekazywania ksiąg stanu cywilnego w określonym przepisami terminie. Również stan fizyczny materiałów archiwalnych przechowywanych w urzędach z reguły nie wzbudza żadnych zastrzeżeń. Sporadycznie stwierdza się konieczność poddania poszczególnych jednostek (najczęściej skorowidzów do ksiąg) zabiegom konserwatorskim. Wydawane w związku z tym zalecenia są zazwyczaj wykonywane w wyznaczonym przez archiwum terminie. Najczęściej zastrzeżenia wzbudza sposób sporządzania

---

¹² Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 27 lutego 1976 r. w sprawie przechowywania i kontroli ksiąg stanu cywilnego oraz określenia organów uprawnionych do przechowywania odpisów akt stanu cywilnego; Monitor Polski Nr 10 poz. 50.

¹³ Ustawa z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego; Dz. U. Nr 36 poz. 180.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczania oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów; Dz. U. Nr 136 poz. 884.

¹⁵ USC Złotów – 94,40 mb.; USC Wągrowiec – 90,10 mb.; USC Piła – 81,50 mb.; USC Koło – 73,30; USC Trzcianka – 66,20 mb.; USC Wałcz – 62,70 mb.; USC Grodzisk Wielkopolski – 54,65 mb.; USC Słupca – 53,80 mb.

¹⁶ USC Tarnówka – 1,50 mb.; USC Wąpno – 2,15 mb.; USC Miasteczko Krajeńskie – 2,25 mb.; USC Wilczyn – 2,25 mb.; USC Komorniki – 2,85 mb.

ewidencji przekazywanych do archiwum państwowego materiałów archiwalnych. W wyniku przeprowadzonych w ostatnich kilku latach kontroli archiwów urzędów stanu cywilnego, zostały one zobowiązane do przekazywania tychże materiałów na podstawie spisów zdawczo-odbiorczych sporządzanych na odpowiednich formularzach. Większość urzędów zastosowała się już do wydanych wówczas zaleceń.

Warunki przechowywania materiałów archiwalnych w urzędach stanu cywilnego określić należy jako dobre, a wielu przypadkach jako bardzo dobre. Służące do tego celu pomieszczenia (w mniejszych urzędach są to najczęściej biura kierownika urzędu) pozwalają na zachowanie odpowiedniej temperatury i wilgotności powietrza. Są również wyposażone w niezbędny sprzęt przeciwpożarowy i zabezpieczone przed włamaniem. Oprócz krat w oknach, metalowych szaf do przechowywania akt stanu cywilnego oraz odpowiednio wzmocnionych drzwi, wiele urzędów posiada również systemy alarmowe, antywłamaniowe i przeciwpożarowe lub znajduje się pod stałym nadzorem służb ochrony. Podkreślić należy duże zaangażowanie władz samorządowych w działania mające na celu poprawę warunków przechowywania oraz odpowiednie zabezpieczenie akt stanu cywilnego. Zwłaszcza w ostatnich latach w siedzibach wielu urzędów przeprowadzono różnego rodzaju prace remontowe i modernizacyjne. Do smutnych wyjątków należy tu Urząd Stanu Cywilnego w Nowym Tomyślu. Jego dotychczasowa siedziba w budynku Ratusza została przeznaczona na potrzeby powołanego w 2003 r. Sądu Rejonowego. Urząd został przeniesiony do pomieszczeń w piwnicy budynku Nowotomyskiego Ośrodka Kultury. Taka lokalizacja wywołała zdecydowany sprzeciw Archiwum Państwowego w Poznaniu. Pismem z dnia 23 czerwca 2003 r., skierowanym do Burmistrza Nowego Tomyśla Dyrektor Archiwum Państwowego, powołując się na zapisy Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji zobowiązał władze gminy do jak najszybszego przeniesienia urzędu do pomieszczeń zapewniających odpowiednie zabezpieczenie akt stanu cywilnego. Jak wynika z informacji otrzymanych od Burmistrza Nowego Tomyśla w grudniu 2003 r., wyznaczone zostały odpowiednie pomieszczenia, do których po przeprowadzeniu niezbędnych prac adaptacyjnych zostanie przeniesiony Urząd Stanu Cywilnego. Na ten cel zarezerwowano w budżecie gminy na rok 2004 odpowiednie środki finansowe

Urzędy Stanu Cywilnego okazały się instytucją niezwykle trwałą. Pomimo wielokrotnych zmian struktury terytorialnej oraz kilkakrotnej zmianie podstaw prawnych swój podstawowy obowiązek rejestracji urodzeń, małżeństw i zgonów wykonują od 130 lat w niemal niezminionej formie. Wytwarzane przez nie akta stanu cywilnego są podstawowym źródłem badań genealogicznych oraz statystycznych. Należą również do najczęściej udostępnianych przez archiwa państwowe materiałów archiwalnych.